

УДК 336.143

ІНФЛЯЦІЯ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Лесік І.М., Данилов М.В.

Миколаївський національний аграрний університет

Інфляційні явища і процеси в економіці негативно впливають на усі сфери суспільного життя, що обумовлює актуальність обраної теми. У статті розглянуто сутність економічної категорії «інфляція». Узагальнено передумови виникнення інфляції в Україні. Проаналізовано негативні наслідки інфляційних процесів. Обґрунтовано заходи щодо регулювання та запобігання негативним проявам інфляції.

Ключові слова: інфляція, емісія, девальвація, індекс споживчих цін, споживчий кошик, антиінфляційна політика.

Постановка проблеми. Інфляція є складним, багатостороннім явищем, причини якого полягають у взаємодії факторів сфери виробництва і сфери грошового обігу. Інфляція зовні виглядає як знецінення грошей внаслідок їхньої надмірної емісії, яка супроводжується зростанням цін на товари та послуги. Проте це лише форма прояву, а не глибинна сутність і причина інфляції [1].

Приймаючи до уваги те, що інфляція, яка формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів є наслідком порушення економічної рівноваги, питання щодо визначення причин і наслідків її виникнення, формування запобіжних заходів щодо знецінення грошей та стабілізації національної економіки набуває особливої актуальності для країн з перехідною економікою, до складу яких віднесено й Україну.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питання щодо сутності, змісту, причин виникнення інфляції, напрямів боротьби з нею серед вчених економістів не мають єдиного підходу. Серед вітчизняних вчених-економістів, які досліджували сутність, причини виникнення та наслідки прояву інфляції А.В. Базилевич, С.В. Мочерний, Ю.В. Ніколенко, В.О. Рибалкін, В.Д. Сірко та багато інших. Різноманіття підходів пов'язано з тим, що фактори внутрішнього та зовнішнього впливу змінюють передумови її виникнення, а відповідно і шляхи її подолання, тому дослідження даної проблематики має бути продовжено.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасні економічні перетворення в Україні формуються під впливом факторів, як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, визначення і дослідження яких надасть можливість сформулювати заходи щодо їх подолання.

Мета статті полягає у дослідженні змісту, сутності та передумов виникнення інфляції, прояву інфляційних процесів в Україні в умовах сьогодення, пошуку ефективних заходів щодо її регулювання.

Виклад основного матеріалу. Інфляція, як загальноекономічне явище вперше виникла у Північній Америці у другій половині XVIII ст. і була зумовлена спробою покрити військові витрати за рахунок не забезпечених товарами грошей, що порушило всі вимоги законів грошового обігу і призвело до знецінення грошей. Подібні явища спостерігалися ще за рабовласницького ладу, коли володарі захоплювалися надмірним карбуванням монет. За капіталізму інфляція супроводжувала війни та соціально-економічні потрясіння [2].

Інфляція – процес знецінення грошей внаслідок перевищення кількості грошових знаків, які перебувають в обігу загальної суми цін товарів і послуг, внаслідок недотримання закону грошового обігу [3].

Сірко А.В. визначає інфляцію, як двосторонній процес: ріст цін, з одного боку, призводить до знецінення грошей – з іншого. Це означає, що на одну й ту ж саму грошову одиницю можна придбати усе меншу і меншу кількість товарів і послуг [4].

Інфляція, як відомо є своєрідним економічним явищем яке характеризує економічну систему країни, її роль у суспільному поділі праці та грошовому обігу. Інфляція завжди є сигналом фінансових негараздів, які потребують негайного втручання, передусім з боку офіційних державних структур [5].

Базилевич В.Д. вивчаючи причини інфляції, як результат порушення економічної рівноваги, розділяє їх на внутрішні і зовнішні (табл. 1).

Таблиця 1
Найважливіші фактори інфляції

Внутрішні фактори інфляції	Зовнішні фактори інфляції
порушення пропорцій відтворення між виробництвом і споживанням, нагромадженням і споживанням, попитом і пропозицією	посилення інтернаціоналізації господарських зв'язків між державами
зростання дефіциту державного бюджету і державного боргу	загострення конкуренції на світових ринках капіталів, товарів та послуг, робочої сили
випередження темпів зростання заробітної плати порівняно з темпами зростання продуктивності праці	загострення міжнародних валютно-кредитних відносин
монополізація виробництва	обмеженість ресурсів (енергетичних, продовольчих, фінансових)
мілітаризація економіки	рівень інвестиційної привабливості країни
збільшення податкового навантаження	рівень розвитку інфраструктури
надмірна емісія паперових грошей	захист суверенітету країни
розміри тіньового сектору економіки країни	вплив науково-технічного прогресу

Джерело: розроблено авторами з використанням даних [1]

Ніколенко Ю.В. досліджуючи причинно-наслідкові зв'язки проявів інфляції в Україні,

стверджує, якщо друкарському процесу немає меж, то соціальні межі інфляції вкрай тривожні, тому, що вони спираються на відому закономірність, згідно з якою збільшення кількості грошей в обігу в 4-5 разів порівняно з товарною масою означає, що держава вже вичерпала важелі впливу і на черзі непередбачені соціальні потрясіння. Негативною ознакою інфляційного процесу є неухильне підвищення курсів іноземних валют і падіння курсу національної валюти [6].

В економіці України з перших років незалежності України спостерігалось значне збільшення цін з їх подальшим необґрунтованим зростанням. Значний стрибок інфляції відбувся у 1992 р., коли дефіцит бюджету був профінансований переважно за рахунок емісії грошей, внаслідок чого інфляція сягнула 2000%. Україна стала єдиною країною із таким рівнем інфляції, серед країн світу, що не перебувають у стані війни.

Девальвація 2014 р. мала ряд негативних факторів, серед яких переоцінений обмінний курс, що виявив не готовність населення і бізнесу до таких змін, і як наслідок мали місце фундаментальні зрушення в економіці країни.

На початку 2015 р. високий показник зміни індексу споживчих цін (індекс інфляції) прискорився до 34,5% у річному співставленні – це найвищий показник за останні два десятиліття. Такий стрибок відбувся внаслідок відчутного коливання обмінного курсу національної валюти відносно дол. США, що спровокував знецінення гривні [7].

В Україні закономірністю та однією з причин посилення інфляції традиційно є доларизація економіки. Нині долар без перебільшення став у вітчизняній економіці паралельною до гривні валютою і виконує функцію грошей (купівля нерухомості, автомобілів предметів розкоші). Окрім того, в умовах підвищення інфляції, неодноразово за останні два роки підвищувалися ціни на газ, електроенергію, комунальні та транспортні послуги [8].

Обмінний курс залежить не тільки від кількості доларів, але й від кількості бажаних його

придбати. Проблема українського бюджетного дефіциту не тільки в його розмірах, але й в джерелах його покриття. Величина дефіциту бюджету Уряду покривається за рахунок випуску в обіг гривні, що призводить до інфляції та девальвації [9]. Наявність бюджетного дефіциту, що покривається у такий спосіб НБУ, провокує тиск на обмінний курс гривні, спричиняючи її падіння (рис. 1).

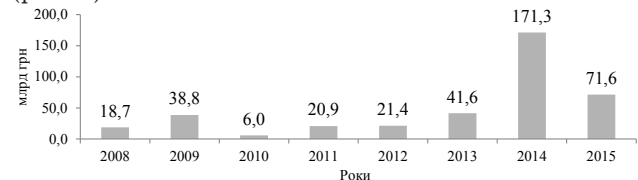

Рис. 1. Приріст монетизації дефіциту бюджету, млрд грн

Джерело: побудовано за даними [9]

Наслідком такої недосконалої політики є низький рівень заробітної плати, відсутність соціальних гарантій, зростання цін (в тому числі на продукти першої необхідності), зменшення купівельної спроможності.

Зменшення реальної заробітної плати основної частини найманих робітників у період інфляції стає повсюдним. Це призводить до змін у структурі споживання, погіршення загальних умов відтворення робочої сили, зубожіння населення. У період інфляції погіршується становище дрібних власників і особливо фермерів. Різниця між цінами на сільськогосподарську і промислову продукцію зростає, а це погіршує економічне становище [10].

Розглянемо індекс інфляції в Україні, який характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, придбані населенням для невиробничого використання (табл. 2).

За наведеними даними очевидно, що за весь досліджуваний період індекс інфляції постійно змінювався. Найбільш критичними для України були 2000, 2008, 2014, 2015 роки.

Таблиця 2

Індекс споживчих цін (індекс інфляції) в Україні, %

Рік	Місяць												За рік
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
2000	104,6	103,3	102,0	101,7	102,1	103,7	99,9	100,0	102,6	101,4	100,4	101,6	125,8
2001	101,5	100,6	100,6	101,5	100,4	100,6	98,3	99,8	100,4	100,2	100,5	101,6	106,1
2002	101,0	98,6	99,3	101,4	99,7	98,2	98,5	99,8	100,2	100,7	100,7	101,4	99,4
2003	101,5	101,1	101,1	100,7	100,0	100,1	99,9	98,3	100,6	101,3	101,9	101,5	108,2
2004	101,4	100,4	100,4	100,7	100,7	100,7	100,0	99,9	101,3	102,2	101,6	102,4	112,3
2005	101,7	101,0	101,6	100,7	100,6	100,6	100,3	100,0	100,4	100,9	101,2	100,9	110,3
2006	101,2	101,8	99,7	99,6	100,5	100,1	100,9	100,0	102,0	102,6	101,8	100,9	111,6
2007	100,5	100,6	100,2	100,0	100,6	102,2	101,4	100,6	102,2	102,9	102,2	102,1	116,6
2008	102,9	102,7	103,8	103,1	101,3	100,8	99,5	99,9	101,1	101,7	101,5	102,1	122,3
2009	102,9	101,5	101,4	100,9	100,5	101,1	99,9	99,8	100,8	100,9	101,1	100,9	112,3
2010	101,8	101,9	100,9	99,7	99,4	99,6	99,8	101,2	102,9	100,5	100,3	100,8	109,1
2011	101,0	100,9	101,4	101,3	100,8	100,4	98,7	99,6	100,1	100,0	100,1	100,2	104,6
2012	100,2	100,2	100,3	100,0	99,7	99,7	99,8	99,7	100,1	100,0	99,9	100,2	99,8
2013	100,2	99,9	100,0	100,0	100,1	100,0	99,9	99,3	100,0	100,4	100,2	100,5	100,5
2014	100,2	100,6	102,2	103,3	103,8	101,0	100,4	100,8	102,9	102,4	101,9	103,0	124,9
2015	103,1	105,3	110,8	114,0	102,2	100,4	99,0	99,2	102,3	98,7	102,0	100,7	143,3
2016	100,9	99,6	101,0	103,5	100,1	99,8	99,9	99,7	101,8	102,8	101,8	-	111,4

Джерело: побудоване за даними [11]

У вересні 2015 року Держкомстат зафіксував зростання інфляції на 2,3%. В той час ціни на товари і послуги зросли на 41,4%, тоді як за аналогічний період 2014 року зростання цін склало 17,0%. Такий рівень інфляції в Україні є нижчим за останні 20 років. Більш масштабною інфляція була тільки в період становлення української державності в 1992-1995 роках [12].

Урядом країни, згідно прийнятої Постанови «Про затвердження наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» [13], було затверджено рішення щодо підвищення величини мінімального споживчого бюджету, виходячи із вартості споживчого кошика у актуальних цінах.

Прожитковий мінімум слугує базою для порівняння розрахункових і реальних рівнів споживання.

Поняття споживчого кошика існує у багатьох країнах світу, проте всі вони мають певні національні особливості. Експерти вважають, що найраціональнішою є така структура споживання, коли на продукти харчування витрачається до третини доходів, непродовольчі товари – 47%, і решта – на послуги. У вітчизняному споживчому кошику понад 65% витрачається на продукти харчування, а деякі непродовольчі товари та послуги не зазначено взагалі.

Інфляція в ЄС розраховується на основі гармонізованого індексу споживчих цін на товари та послуги. Цей індекс розраховується однаковою методикою у всіх країнах Європейського Союзу, використовуючи єдиний набір визначень, а також список товарів і послуг. Під споживчими цінами мається на увазі (усереднена) кінцева ціна, яку платить покупець товару або послуги і яка включає в себе всі податки та збори [14].

Розглянемо рівень інфляції на прикладі Європейського Союзу, який об'єднує 28 країн (рис. 2).

У 2014 р. у Євросоюзі зафіксовано дефляцію (0,09%), яка є протилежною інфляції. Рівень інфляції за 2015 р. становив 0,17%. За попередніми даними 2016р. Європейський Союз займає 5 місце за рівнем інфляції в світі.

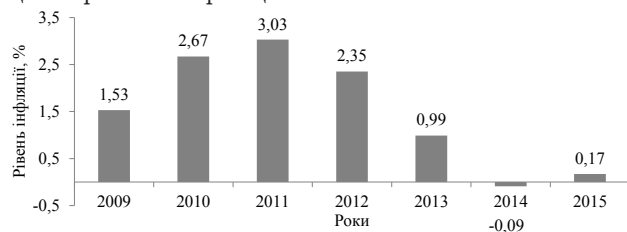

Рис. 2. Рівень інфляції країн Євросоюзу, %

Джерело: побудоване за даними [14]

Список літератури:

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 7-ме вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2008. – 719 с.
2. Рибалкін В.О. Основи економічної теорії: посібник / В.О. Рибалкін, М.О. Хмелевський, Т.І. Біленко та ін. – Київ: ВЦ «Академія», 2002. – 352 с.
3. Мочерний С.В. Основи економічної теорії / За ред. С.В. Мочерного. – К.: Академія, 1998. – 463 с.
4. Сірко А.В. Економічна теорія. Політекономія: навч. посібник / А.В. Сірко. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 416 с.
5. Радіонов Ю.Д. Фінансова безпека України: проблеми та шляхи забезпечення [Електронний ресурс]: Економіка та держава, Вип. № 11, 2015. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2015/16.pdf
6. Ніколенко Ю.В. Основи економічної теорії / Ю.В. Ніколенко. – К.: ЦУЛ, 2003. – 632 с.

Досвід країн Євросоюзу та інших високорозвинених країн, щодо встановлення контролю над інфляцією, може бути корисним для України.

У результаті проведеного аналізу індексу інфляції можна зробити висновки, що для економіки сучасної України проблема інфляції є гострою і актуальною, зростання цін на споживчі товари призведе до поглиблення негативних соціально-економічних наслідків. До негативних наслідків інфляційних процесів можна віднести зниження реальних прибутків населення, знецінення заощаджень. Для вітчизняної інфляції основними формами виявлення є підвищення цін на товари і послуги, зниження курсу гривні, зниження купівельної спроможності населення, зростання заборгованостей по кредитам, збільшення дефіциту державного бюджету та інші форми.

Економічні аналітики та політологи виходом із кризової ситуації вбачають проведення комплексу антиінфляційних заходів в Україні, зокрема:

- розробка та втілення в життя комплексних державних програм розвитку економіки, в першу чергу галузей і підприємств, які сприяють становленню конкурентного, високотехнологічного та наукомісткого виробництва;

- проведення послідовної антимонопольної політики та створення широкої мережі економічної інформації для підприємств;

- посилення стимулів виробничого накопичення, включаючи субсидії, що здатні підтримати процес накопичення коштів у підприємств і населення;

- зміна структури виробничих фондів з метою розширення виробництва товарів народного споживання;

- стимулювання кредитної та інвестиційної діяльності банків та обмеження покриття дефіциту коштів за рахунок банківського кредиту;

- вдосконалення податкової системи [15].

Висновки і пропозиції. Дослідження причин і наслідків інфляції в Україні, дає можливість зробити висновок, що інфляційні процеси були спричинені низкою факторів та мають різні форми прояву. В сучасних умовах інфляція проявляється у вигляді підвищення товарних цін, девальвації гривні, зниження купівельної спроможності населення, активний розвиток тіньової економіки, збільшення соціальної нерівності, недовіра людей до банків тощо. Критична ситуація в країні вимагає запровадження ефективних заходів щодо подолання інфляції, серед яких: ліквідація тіньової діяльності в країні; контроль за грошовим обігом; подолання бідності; стабілізація рівня цін.

7. Інфляція в Україні: минуле, сьогодення та майбутнє. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2015/03/31/inflation-in-ukraine-past-present-and-future-ukr/#imageclose-7561>
8. Ганусик Ю.Б. Закономірності розвитку інфляції в Україні в умовах циклічності [Електронний ресурс]: Глобальні та національні проблеми економіки, Вип. № 5, 2015. – С. 818-825. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/167.pdf>
9. Пинзеник В. Гривня: рік після другого етапу девальвації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lb.ua/economics/2016/03/03/329404_grivnya_rik_pislya_drugogo_etapu.html
10. Щетинін А.І. Гроші та кредит: підручник: Видання 3-тє, перероблене і доповнене / А.І. Щетинін. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.
11. Індекс інфляції (Україна) [Електронний ресурс]: Фінансовий портал Мінфін. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>.
12. В Украине рекордная за 20 лет инфляция [Електронний ресурс]: Новое время. – 2015. – Режим доступу: <http://nv.ua/publications/41-72843.html>
13. Про затвердження наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціальних і демографічних груп населення [Електронний ресурс]: Кабінет Міністрів України: Постанова № 780 від 11.10.2016. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249464422>
14. Уровень инфляции в Европейском Союзе в 2016 году. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://www.statbureau.org/ru/european-union/inflation>
15. Тівєриадська Л.В. Інфляційні процеси та їх соціально-економічні наслідки в Україні / Л.В. Тівєриадська, А.М. Якименко // Економічний простір. – 2015. – № 93. – С. 175-188.

Лесик І.Н., Данилов М.В.

Николаевский национальный аграрный университет

ИНФЛЯЦИЯ: ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ

Аннотация

Инфляционные явления и процессы в экономике негативно влияют на все сферы общественной жизни, обуславливают актуальность выбранной темы. В статье рассмотрена сущность экономической категории «инфляция». Обобщены предпосылки возникновения инфляции в Украине. Проанализированы негативные последствия инфляционных процессов. Обоснованы мероприятия по регулированию и предотвращению негативных проявлений инфляции.

Ключевые слова: инфляция, эмиссия, девальвация, индекс потребительских цен, потребительская корзина, антиинфляционная политика.

Lesik I.M., Danilov M.V.

Mykolayiv National Agrarian University

INFLATION: REASONS AND CONSEQUENCES

Summary

The inflationary phenomenon and processes in an economy negatively influence on all spheres of public life, actuality of chosen theme stipulates. In the article essence of economic category is considered «inflation». Preconditions of origin of inflation are generalized in Ukraine. The negative consequences of inflationary processes are analyzed. Events on adjusting and prevention of negative displays of inflation are reasonable.

Keywords: inflation, emission, devaluation, cost-of-living-index, consumer basket, anti-inflationary politics.